

Zamonaviy jamiyatda ko'pxotinlikka bo'lgan munosabat

Bo'ronova Maftuna Shaymardon qizi

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy jamiyatda ko'pxotinlik institutiga bo'lgan munosabatlar tizimi, uning ijtimoiy, huquqiy va axloqiy jihatlari ilmiy tahlil qilinadi. Ko'pxotinlik insoniyat tarixining turli davrlarida mavjud bo'lgan ijtimoiy hodisalardan biri hisoblanadi. Hozirgi globallashuv jarayonida oilaviy munosabatlar tizimi jadal o'zgarib borayotganligi sababli ko'pxotinlik masalasi ham keng muhokama qilinmoqda. Tadqiqotda ko'pxotinlikning tarixiy ildizlari, zamonaviy jamiyatda tutgan o'rni hamda uning oilaviy barqarorlikka ta'siri o'rganildi. Shuningdek, gender tenglik, inson huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy adolat tamoyillari nuqtai nazaridan ko'pxotinlik fenomeni tahlil qilindi. Maqolada O'zbekiston qonunchiligida nikoh munosabatlarini tartibga solish mexanizmlari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ko'pxotinlik, oila instituti, nikoh, jamiyat, huquqiy tartib, gender tenglik, ijtimoiy munosabatlar.

Annotation: This article analyzes the system of attitudes toward the institution of polygamy in modern society, as well as its social, legal, and ethical aspects. Polygamy is considered one of the social phenomena that has existed in different periods of human history. Due to rapid changes in family relationship systems in the era of globalization, the issue of polygamy is also widely discussed. The study examines the historical roots of polygamy, its role in modern society, and its impact on family stability. In addition, the phenomenon of polygamy was analyzed from the perspective of gender equality, human rights protection, and social justice principles. The article also considers the mechanisms of regulating marriage relations in the legislation of Uzbekistan.

Keywords: polygamy, family institution, marriage, society, legal regulation, gender equality, social relations.

Аннотация: В данной статье анализируется система отношения к институту многоженства в современном обществе, а также его социальные, правовые и этические аспекты. Многоженство является одним из социальных явлений, существовавших в разные периоды истории человечества. В условиях глобализации, когда система семейных отношений быстро меняется, вопрос многоженства также широко обсуждается. В исследовании изучены исторические корни многоженства, его место в современном обществе и влияние на семейную стабильность. Также феномен многоженства проанализирован с точки зрения принципов гендерного равенства, защиты прав человека и социальной

справедливости. В статье рассмотрены механизмы регулирования брачных отношений в законодательстве Узбекистана.

Ключевые слова: многоженство, институт семьи, брак, общество, правовое регулирование, гендерное равенство, социальные отношения.

Özet: Bu makalede, modern toplumda çok eşlilik kurumuna yönelik tutum sistemi, onun sosyal, hukuki ve etik yönleri bilimsel olarak analiz edilmektedir. Çok eşlilik, insanlık tarihinin farklı dönemlerinde var olan sosyal olgulardan biri olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme sürecinde aile ilişkileri sisteminin hızla değişmesi nedeniyle çok eşlilik konusu da geniş çapta tartışılmaktadır. Araştırmada çok eşliliğin tarihsel kökleri, modern toplumdaki yeri ve aile istikrarına etkisi incelenmiştir. Ayrıca çok eşlilik olgusu, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan haklarının korunması ve sosyal adalet ilkeleri açısından analiz edilmiştir. Makalede, Özbekistan mevzuatında evlilik ilişkilerini düzenleme mekanizmaları da ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: çok eşlilik, aile kurumu, evlilik, toplum, hukuki düzenleme, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal ilişkiler.

Kirish

Oila jamiyatning asosiy ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, inson hayotining shakllanishida muhim o'rin tutadi. Jamiyat taraqqiyoti jarayonida oilaviy munosabatlar ham o'zgarib, yangi ijtimoiy sharoitlarga moslashib bormoqda. Tarixiy manbalarga ko'ra, nikoh munosabatlarining turli shakllari mavjud bo'lgan bo'lib, ulardan biri ko'pxotinlik hisoblanadi. Ko'pxotinlik qadimgi jamiyatlarda iqtisodiy, demografik va madaniy omillar bilan bog'liq holda rivojlangan. Ayrim diniy ta'limotlarda ko'pxotinlik ma'lum shartlar asosida ruxsat etilgan. Masalan, Islam huquqiy an'analarida erkak kishining bir nechta ayol bilan nikoh qurishi adolat, moddiy ta'minot va teng munosabat shartlari bilan cheklangan.

Zamonaviy globallashuv davrida oilaviy qadriyatlar tizimi sezilarli darajada transformatsiyaga uchramoqda. Texnologik rivojlanish, urbanizatsiya va ijtimoiy madaniyatning o'zgarishi nikoh institutiga bo'lgan qarashlarni ham yangilamoqda. Aksariyat davlatlar oilaviy munosabatlarda bir nikohlilik tamoyilini qo'llab-quvvatlaydi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi huquqiy tizimida ko'pxotinlik taqiqlangan bo'lib, bunday harakat qonun bilan javobgarlikka sabab bo'ladi. Buni esa O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 126-moddasida ham ko'rishimiz mumkin. Bugungi kunda ko'pxotinlik masalasi faqat huquqiy emas, balki ijtimoiy, psixologik va axloqiy jihatdan ham muhokama qilinmoqda. Inson huquqlari konsepsiyasining rivojlanishi, gender tenglik tamoyillarining kuchayishi ham ushbu mavzuga bo'lgan munosabatni shakllantirmoqda. Shu sababli ko'pxotinlik fenomenini kompleks ilmiy yondashuv asosida o'rganish muhim hisoblanadi.

Asosiy qism

Ko'pxotinlik jamiyat tarixida turli shakllarda namoyon bo'lgan ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Insoniyat taraqqiyotining dastlabki bosqichlarida nikoh munosabatlari ko'proq iqtisodiy ehtiyojlar, demografik vaziyat va urug'-aymoq tizimining mustahkamlanishi bilan bog'liq bo'lgan. Qadimgi jamiyatlarda ko'pxotinlik ba'zan ijtimoiy himoya shakli sifatida ham qaralgan, chunki urushlar yoki iqtisodiy beqarorlik sharoitida oilaviy tizimning kengayishi aholi sonining saqlanishiga yordam bergan. Vaqt o'tishi bilan jamiyat tuzilmasi o'zgarib, oilaviy munosabatlarga nisbatan ma'naviy, huquqiy va psixologik talablar kuchaydi.

Zamonaviy ijtimoiy tafakkur shaxs erkinligi va tenglik tamoyillariga asoslanadi. Oilaviy munosabatlar faqat biologik yoki iqtisodiy zarurat bilan emas, balki ma'naviy yaqinlik, o'zaro hurmat va psixologik uyg'unlik bilan ham belgilanadi. Shu sababli ko'pxotinlik masalasi ilmiy doiralarda oilaviy barqarorlikka ta'sir qiluvchi murakkab fenomen sifatida o'rganiladi. Nikoh instituti jamiyatning ijtimoiy yadrosi bo'lib, uning mustahkamligi demografik rivojlanish, bolalar tarbiyasi va ma'naviy muhit barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Huquqiy davlat tamoyillari nikoh munosabatlarini tartibga solishda muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina mamlakatlar oilaviy munosabatlarda yagona nikoh tizimini qo'llab-quvvatlaydi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi huquqiy tizimida ko'pxotinlik qat'iy man etilgan bo'lib, bunday harakat uchun qonunchilikda javobgarlik belgilangan. Ya'ni Jinoyat kodeksining 126-moddasi Ko'p xotinli bo'lish: Ko'p xotinli bo'lish, ya'ni umumiy ro'zg'or asosida ikki yoki undan ortiq xotin bilan er-xotin bo'lib yashash — bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoki bir yildan uch yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. Huquqiy cheklovlar jamiyatda ijtimoiy muvozanatni saqlash, ayollar huquqlarini himoya qilish va bolalar manfaatini ustuvor qo'yish maqsadida joriy etiladi. Nikoh munosabatlari ikki shaxs o'rtasidagi huquq va majburiyatlarni belgilovchi ijtimoiy-huquqiy institut sifatida qaraladi.

Gender tenglik masalasi zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biridir. Albatta, bu O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 58-moddasida belgilab qo'yilgan. Ayol va erkakning ijtimoiy hayotdagi teng imkoniyatlarga ega bo'lishi jamiyat barqarorligini mustahkamlaydi. Ta'lim, mehnat va ijtimoiy faoliyatda ayollarning faol ishtiroki oilaviy institutning rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ko'pxotinlik fenomeni ayrim ilmiy qarashlarda ayollar o'rtasida psixologik zo'riqish, rashk hissi kuchayishi, moddiy resurslarning noteng taqsimlanishi kabi muammolarni yuzaga keltirishi mumkin bo'lgan omil sifatida baholanadi. Oilaviy muhitning sog'lom bo'lishi farzand tarbiyasi sifatiga ham bevosita bog'liqdir. Agar oilaviy muhit tinch bo'lmasa hamda ayol erining boshqa nikohdali tufayli uni rashk qilib janjal chiqarsa, bu ham voyaga yetmagan bolaning psixologiyasiga va uning sog'lom rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Globalizatsiya jarayonlari ijtimoiy munosabatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi va madaniy integratsiya oilaviy qadriyatlar transformatsiyasini tezlashtirmoqda. Yosh avlodning nikohga bo'lgan munosabati ham individual tanlov, shaxsiy erkinlik va ijtimoiy mas'uliyat uyg'unligiga asoslanmoqda. Ba'zi jamiyatlarda ko'pxotinlik tarixiy an'ana sifatida saqlangan bo'lsa, zamonaviy huquqiy tizimlarda ko'pincha cheklangan yondashuv ustunlik qiladi. Jamiyat barqarorligi oilaviy institut mustahkamligiga bog'liq ekanligi ilmiy tadqiqotlarda qayd etiladi. Oilaviy nizolar ijtimoiy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli davlat va jamiyat yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, ma'naviy tarbiyani kuchaytirish va huquqiy madaniyatni oshirishga alohida e'tibor qaratadi. Ko'pxotinlik masalasi esa murakkab ijtimoiy fenomen sifatida baholanib, uni tartibga solishda huquqiy, ma'naviy va ijtimoiy omillar uyg'unligi muhim hisoblanadi.

Xulosa

Ko'pxotinlik masalasi jamiyat hayotida doimo bahsli mavzulardan biri bo'lib kelgan. Tarixiy jihatdan qaralganda, bu hodisa turli davrlarda turlicha baholangan va jamiyat ehtiyojlariga qarab shakllangan. Hozirgi zamonaviy dunyoda esa ko'pchilik davlatlar oilaviy munosabatlarda bir nikohlilik tizimini afzal ko'radi, chunki oilaning mustahkamligi jamiyat barqarorligining muhim omili hisoblanadi.

Oila – bu insonning ma'naviy va psixologik jihatdan shakllanishida asosiy muhitdir. Agar oilada o'zaro hurmat, ishonch va mas'uliyat bo'lmasa, ijtimoiy muammolar paydo bo'lishi mumkin. Shu sababli ko'pxotinlik masalasiga yondashuvda faqat huquqiy jihatlar emas, balki ma'naviy va ijtimoiy omillar ham hisobga olinishi kerak. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti inson huquqlarini himoya qilish, gender tenglikni ta'minlash va shaxs erkinligini qo'llab-quvvatlash tamoyillariga asoslanmoqda. Bu jarayonda oilaviy institutni asrash, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash va nikoh madaniyatini shakllantirish muhim vazifalardan biridir.

Kelajakda jamiyat rivojlanishi oilaviy qadriyatlarning mustahkamligiga bog'liq bo'lib qoladi. Shu sababli ko'pxotinlik masalasini o'rganishda huquqiy, ijtimoiy va axloqiy yondashuvlarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. – Toshkent, 1998.
3. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. – Toshkent, 1996.
4. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent, 1994.
5. United Nations. Human Rights Documents Collection.
6. World Health Organization. Family and Social Health Reports.
7. Sotsiologiya asoslari. – Toshkent, 2020.

8. Oila va jamiyat. – Ilmiy-ommabop nashr.
9. Huquq nazariyasi. – Toshkent davlat yuridik nashriyoti.
10. Modern Family Law Studies. – 2019.